

CONTRIBUȚIA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN JUDEȚUL MARAMUREȘ LA REALIZAREA EXPOZIȚIEI DE BAZA A SECȚIEI DE ISTORIE A MUZEULUI DIN BAIJA MARE

de CAROL KACSÓ

Una din zonele cele mai puțin cercetate din punct de vedere arheologic în trecut a fost cea din nordul țării. Deși primele săpături arheologice au fost efectuate aici încă la sfârșitul secolului trecut¹, istoria veche a acestui teritoriu a rămas multă vreme puțin cunoscută, deoarece materialele descoperite s-au pierdut în cea mai mare parte, iar observațiile înregistrate cu prilejul săpăturilor n-au fost consemnate decât în rapoarte sumare. Este drept că tot aici au fost descoperite întâmplător o serie de vestigii arheologice de mare frumusețe și de o deosebită importanță științifică. Acestea au ajuns însă aproape în totalitatea lor în colecții publice sau particulare de peste hotare. Consemnăm printre aceste descoperiri tezaurele de aur din epoca bronzului de la Sarasău, Sighetu Marmației, Coruia, Coaș, depozitele de bronzuri de la Valea Chioarului (Gaura), Coștiui, Baia Mare, Ilba, Cîmpulung la Tisa etc.

Activitatea muzeistică din această parte a țării era și ea extrem de redusă, muzeul din Baia Mare limitîndu-se doar la preluarea unor donații extrem de diversificate și uneori îndoielnice ca valoare științifică sau documentară, iar muzeul din Sighetu Marmației doar la achiziții etnografice.

Existența unor colecții care reuneau și piese arheologice, cum au fost cele de la Liceul reformat din Sighetu Marmației sau ale lui I. Mihályi și T. Kiss din același oraș, n-a putut suplini lipsa unei activități de cercetare sistematică a trecutului istoric al acestor meleaguri. Consecință firească a acestei situații a fost și inexistența unei expoziții cu tematică istorică. Cele câteva încercări în această direcție, expoziția din anul 1876 de la Sighetu Marmației și cea din anul 1888 de la Baia Mare, au fost rodul sîrguinței unor amatori, fără sprijinul autorităților, motiv pentru care și ecoul în rîndul publicului a fost extrem de redus.

După reorganizarea întregii activități muzeale din țara noastră, muzeul din Baia Mare și-a propus ca una din sarcinile sale de bază tocmai cercetarea aprofundată și multilaterală a trecutului istoric al zonei de nord a țării, urmărind un dublu scop: cunoașterea fenomenelor de istorie în toată complexitatea lor și realizarea unei expoziții de arheologie și istorie bogat documentată, care să poată facilita vizitatorului un contact nemijlocit cu produsele materiale și spirituale create aici de-a lungul mileniilor.

Raionarea teritorială din toamna anului 1950 a mărit considerabil sfera de activitate a muzeului băimărean, în ea fiind incluse și teritoriile sătmărene. Acest

¹ Săpăturile de la Suciu de Sus și Lăpuș. V. „ArchErt“, 7, 1887, p. 378 ; „ArchErt“, 3, 1888, p. 175 sq. ; „ArchErt“, 10, 1890, p. 376 sq.

fapt, precum și lipsa unui număr mai mare de specialiști, a determinat, cel puțin din punct de vedere teritorial, o activitate mai mult unilaterală, în sensul că cercetarea arheologică a fost îndreptată cu precădere spre zona Nirului și Erului, din jurul orașului Carei, de altfel extrem de bogată în stațiuni arheologice.

Aici, în anii 1953—1954, s-a desfășurat prima săpătură arheologică sistematică efectuată de specialiști din cadrul muzeului. Este vorba de așezarea și cimitirul din epoca bronzului de la Pir, unde a fost recoltat un foarte variat și bogat material arheologic, făcându-se în același timp, pentru prima dată în țara noastră, observații cu privire la ritul de înmormântare practicat de triburile purtătoare ale culturii Otomani².

După această dată, paralel cu cercetările din bazinul Oaș referitoare la așezările paleolitice³, săpăturile arheologice au continuat tot în zona Carei. Cel mai important șantier de aici a fost cel de la Ciumești-Berea, unde, pe parcursul mai multor campanii, au fost urmărite mai multe obiective, cele mai însemnate fiind cele referitoare la epoca cuprului, bronzului și latène-ului celto-dacic⁴.

De abia în anul 1964 au început primele săpături arheologice în zona Sighet-Vișeu, în trei puncte, cu materiale aparținând unor epoci distanțate între ele cu multe secole: Sighetu Marmăției — epoca bronzului⁵, Oncești — epoca dacică clasică⁶, Cuhea — feudalismul timpuriu⁷.

În anul 1967 au început și primele săpături efectuate de muzeul băimărean în zona Lăpuș, prin redeschiderea lucrărilor la necropola tumulară de la Lăpuș⁸.

Având la dispoziție materialele arheologice din stațiunile înșirate și din altele care n-au fost trecute aici în revistă, precum și unele descoperiri fortuite, cuin au fost citeva depozite de bronzuri (Lăpuș, Bătarci, Ciumești), muzeul din Baia Mare a reorganizat, în cursul anului 1968, expoziția de bază a secției de istorie, care, pînă la acea dată, cuprindea un număr redus de exponate arheologice, cu precădere materiale feudale, și acestea referitoare doar la orașul Baia Mare. Din lipsă de spațiu, tematica noii expoziții n-a abordat decât epoca veche și feudalismul timpuriu. Importanța acestei expoziții constă, pe lângă faptul că ea s-a realizat în condiții muzeografice pe atunci moderne, în aceea că pentru prima dată s-a reușit o prezentare cronologică, bazată în special pe cercetări sistematice, a istoriei zonei nordice a țării, chiar dacă ea, din motive obiective, n-a putut fi completă.

² Z. Székely, în SCIV, nr. 3—4, VI, 1955, p. 854 sqq.; idem, în SCIV, nr. 1, 17, 1966, p. 125 sqq.

³ C. S. Nicolăescu-Plopșor și E. Kovács, în *Materiale*, vol. VI, 1959, p. 33 sqq.

⁴ Din vasta literatură referitoare la descoperirile de la Ciumești-Berea menționăm: A. Păunescu, în „Dacia”, N.S., 7, 1963, p. 467 sqq.; E. Comșa, în „Dacia”, N.S., 7, 1963, p. 477 sqq.; I. H. Crișan, *Materiale dacice din necropola și așezarea de la Ciumești și problema raporturilor dintre daci și celți în Transilvania*, Baia Mare, 1966; V. Zirra, *Un cimitir celtic în nord-vestul României*, Baia Mare (1967); C. Kacsó, *StComSatu Mare*, 1969, p. 49 sqq.; idem, SCIV, nr. 1, 23, 1972, p. 31 sqq.; I. Némethi, *StComSatu Mare*, 1969, p. 57 sqq.; M. Rusu și O. Bandula, *Mormintul unei căpetenii celtice de la Ciumești*, Baia Mare, 1970; I. Ordentlich și C. Kacsó, SCIV, nr. 1, 21, 1970, p. 49 sqq.

⁵ K. Heródt, *Așezarea fortificată din perioada tîrzie a bronzului de la Sighetu Marmăției*, Baia Mare, 1966.

⁶ H. Dalcoviciu, O. Bandula, I. Glodariu, *Cercetările de la Oncești din Maramureș*, Baia Mare, 1965.

⁷ R. Popa și M. Zdroba, *Șantierul arheologic Cuhea. Un centru volevodal din veacul al XIV-lea*, Baia Mare, 1966; R. Popa, SCIV, nr. 3, 17, 1966, p. 511 sqq.; idem, „Revue roumaine d'histoire”, nr. 5, V, 1966, p. 759 sqq.

⁸ I. Ordentlich și C. Kacsó, *Marmația*, 1, 1969, p. 11 sqq.; C. Kacsó, *Marmația*, 2, 1971, p. 36 sqq.; idem, în SCIVA, nr. 4, 25, 1974 (sub tipar).

După reorganizarea administrativ-teritorială din anul 1968, muzeului din Baia Mare, cu o nouă titulatură — Muzeul județean Maramureș —, i-au revenit noi sarcini. Unul din cele mai importante obiective pe care și le-a propus spre realizare este acela al organizării unei noi expoziții de istorie cu tematică preponderentă maramureșeană, oglindind evoluția societății omenești din cele mai vechi timpuri până la, inclusiv, epoca contemporană. În acest sens, avînd în vedere și faptul că, cu toate eforturile depuse în ultimii 15 ani, actualul județ Maramureș rămînea în continuare puțin cunoscut din punct de vedere arheologic, a fost necesară și reorientarea activității sectorului arheologic din cadrul muzelui.

Avînd în vedere posibilitățile financiare, numărul de specialiști, colaborările cu institutele de specialitate, muzeul baimărean și-a propus, în prima etapă de cercetare și valorificare a patrimoniului arheologic, abordarea a două teme principale: epoca bronzului și perioada mileniului I e.n., la acesta din urmă adăugîndu-se și cercetările pentru perioada dinaintea apariției primelor documente scrise (sec. XI—XIII). Tratarea temelor menționate este firească, prima datorită numărului foarte mare de stațiuni descoperite din această perioadă, care aparțin culturii Suci de Sus, ai cărei purtători au creat o ceramică de mare rafinament artistic și o originală metalurgie a bronzului, a doua avînd în vedere importanța ei în contextul problematicei istorice din țara noastră.

În cadrul primei teme s-au efectuat cercetări la Lăpuș, Suci de Sus, Vad, Oarța de Jos, Ieud, Giulești, Baia Mare, la acestea adăugîndu-se și cercetările de suprafață de la Libotin, Tg. Lăpuș, Ariniș etc. În special săpăturile de la Lăpuș au prilejuit descoperirea unui număr impresionant de obiecte — ceramică, piese de aur, bronz și fier, unelte de piatră și os. Unele din problemele atinse în cadrul acestor cercetări depășesc ca sferă de interes istoria locală, ele înscrind-se în preocupări de mai mare amploare, legate de istoria veche a țării.

Pentru cea de a doua temă s-au efectuat săpături la Călinești, Crăciunești și Sarasău. La Călinești a fost descoperită prima așezare datînd din perioada de început a epocii migrațiilor din Maramureș⁹. Fondul etnic principal al comunității de la Călinești l-au reprezentat dacii liberi. Peste acest fond s-au grefat o serie de elemente noi, a căror apariție a fost determinată, foarte probabil, de anumite restructurări demografice petrecute în cursul sec. III—IV e.n. Deși săpăturile de la acest obiectiv n-au fost de prea mare amploare, totuși, prin dezvelirea integrală a unei locuințe de suprafață, au fost descoperite numeroase obiecte — ceramică, pietre de rîșniță, cute, fusaiole etc. La Crăciunești cercetările, începute în anul 1972, sînt încă în curs de desfășurare¹⁰. Importanța săpăturilor de aici constă în faptul că a fost surprins, după cîte se pare, chiar momentul primului contact al populației slave cu teritoriul țării noastre. La Sarasău au fost descoperite două obiective: o așezare datînd din secolele IV—V e.n.¹¹ și o așezare din sec. XII—XIII¹².

Pe lîngă cele două teme principale, nu rămîn în afara atenției muzeului baimărean nici celelalte etape de dezvoltare a societății omenești de pe meleagurile maramureșene. Semnalăm în acest sens cercetările din stațiunea paleolitică de la Bușag¹³ sau din așezarea neolitică de la Oarța de Sus¹⁴. Faptul că cunoașterea

⁹ R. Popa și C. Kacsó, SCIVA, nr. 3, 25, 1974 (sub tipar).

¹⁰ Săpăturile au fost efectuate de R. Popa, C. Kacsó și R. Harhoiu. Materialele inedite se găsesc în col. Muz. Baia Mare.

¹¹ R. Harhoiu, *Marmația*, 3, 1974, (sub tipar).

¹² R. Popa, în SCIV, nr. 4, 22, 1971, p. 601 sqq.

¹³ M. Bitiri, *Marmația*, 2, 1971.

¹⁴ E. Comșa și C. Kacsó, în *Materiale*, 11 (sub tipar).

aprofundată a unei epoci istorice nu poate fi făcută decât prin cercetarea sistematică a unui număr mare de așezări și necropole ce-i aparțin, determină însă situația ca, deocamdată, tratarea unor stațiuni referitoare la perioadele dinafara celor două teme principale enunțate să rămână ca obiective secundare.

Desigur, orientarea în sensul expus mai sus a activității sectorului arheologic din cadrul muzeului din **Baia Mare** are și repercusiunile sale negative, întrucât viitoarea expoziție de istorie, pe care intenționăm să o realizăm în anii imediat următori, va avea și perioade mai puțin ilustrate și documentate. Trebuie ținut însă seama de premisele de la care am pornit, de numărul încă mic de ani pe care i-am străbătut față de alte muzee cu veche tradiție, de dotarea încă insuficientă atât tehnică, cât și ca număr de specialiști.

Cea de a doua etapă a cercetării complexe din punct de vedere arheologic a **Maramureșului** va cuprinde în mod necesar etapele de evoluție mai puțin cunoscute în prezent, în primul rând perioada dacică clasică.

**LA CONTRIBUTION DES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES
EFFECTUÉS DANS LE DÉP. DE MARAMUREȘ A LA RÉALISATION
DE L'EXPOSITION PERMANENTE D'HISTOIRE
DU MUSÉE DE BAIJA MARE**

— Résumé —

Après avoir présenté d'une façon succincte l'évolution des recherches archéologiques dans le département de Maramureș, l'auteur s'occupe de l'orientation actuelle de l'activité que le secteur archéologique déploie dans le cadre du musée de Baia Mare. On pouvait résumer les buts de cette activité en deux thèmes de recherche fondamentaux : l'âge du bronze et le premier millénaire de notre ère. Les chercheurs se proposent de connaître sous ses multiples aspects le passé plusieurs fois séculaire de Maramureș et d'ouvrir une exposition d'histoire bien documentée, qui permette au public un contact direct avec les biens matériels et spirituels qu'on a créés dans cette province nordique du pays.